

Reportatge de Wilhelm Bittorf sobre sexualitat i sida a l'Àfrica Central

“Ngolo és el nostre Déu”

L'extensió de la sida a l'Àfrica negra ha arribat a dimensions químèriques. La pobresa, la natura indòmita i un comportament sexual prepotent i permissiu afavoreixen el camí a la malaltia.

Se sent la veu del cantant mort. Raja, exagerada, de l'amplificador com un melodiós esperit envasat que sortís del flascó: fosca i penetrant, acusadora i provocativa. "¡Escolteu, jovenalla, vosaltres sobretot... Escolteu, dones, germanes meves... i encara més vosaltres, senyors conciutadans, pareu atenció i escolteu-me!"

Onsevulla de l'Àfrica ardent que aquesta veu se senti, tothom la reconeix, tothom sap de qui havia estat. De Franco. Originari del Zaire (ex-Congo Belga), segons la revista *Jeune Afrique* s'havia convertit en el "King Kong de la música pop africana", quan va morir (octubre del 1989) i fou enterrat a Kinshasa, sota palmeres i xicrandes, plorat per tothom.

Però la veu de Franco ha sobreviscut com una vibració incorporada en cintes i discos. No ha parat de conjurar auditoris pertot on arriba la llengua francesa, a banda i banda de l'equador.

Un vespre i un altre el seu timbre enyorat ressona pels cinemes de les grans ciutats abans de començar la pel·lícula. Més tard, en la nit tropical la cantilena del difunt omple tant els temples de diversió desballestats de l'Àfrica negra –incomptables *barraques* de ball–, com el Ram-Dam, el bar nocturn amb aire condicionat de Brazzaville. Però el missatge que el cantor anuncia al seu auditori nocturn no és cap oda a l'alegria justament:

Oh sida, malura espantosa. Sida, aquest mal sense pietat; aquest mal que no perdona. Oh, quina plaga, aquesta sida, que condemna la medicina a la impotència...

Sida, aquest terme esgarriat, sigla de la designació mèdica "síndrome d'immunodeficiència adquirida" (en anglès "acquired immunodeficiency syndrome", AIDS).

Franco, així deien llavors de la seva mort, va morir "d'una malaltia consumptiva". Però avui saben els seus devots

que el seu veritable fat va ser la sida; aquest virus de la sida que va desfer i paraitzar les defenses del seu organisme. Privat d'aquesta protecció antiinfecciosa, el cos de Franco fou atacat pel bacil de la tuberculosi que li causà una tisi pulmonar letal. I ara la veu de la víctima conjura amb la seva cantilena els supervivents contra un virus que no para de rosegat pèrfidament:

La sida pot atrapar qualsevol. La sida pot matar. Mata tots aquells que no es preocupen de protegir-se'n... I vosaltres, jovenalla, estudiants, atenció: no us fiqueu al llit amb companyia sempre nova. Eviteu pràctiques sexuals arriscades... I vosaltres, senyores, conciutadanes, exigiu als senyors que es posin preservatiu...

A la discoteca Le Punch Coco de Bangui, al cor de l'Àfrica Central, el *jockey* passa tota la nit posant aquesta balada de la sida al seu aparell estereofònic. Bé, doncs, ¿com reaccionen els *distingits clients* del local, els joves prometedors (homes de negocis, funcionaris del govern) i les seves amigues de brusa clara i transparent sobre la pell fosca, de llavis pintats de forma cridanera i de parpelles d'un verd argentat? ¿Què fan les parelles que es mouen sobre la pista de ball quan les advertències adolorides de Franco penetren les seves ornades orelles? ¿Una petita pausa? ¿Es deslliguen per fer un minutet o dos de reflexió enmig d'aquell xivarri?

¡Creu-t'ho! Tot just s'enceta la balada de la sida que homes i dones s'enfonsen els uns als braços dels altres, com si haguessin glatit tota l'estona per aquest moment, i comencen a bellugar-se a poc a poc, ben arrapats, sota els reflexos del llum que fulgura els seus caps.

A cada esborronadora estrofa de Franco diries que dones i homes es fonen més i més fins a semblar uns germans siamesos que haguessin crescut encastats l'un en l'altre de cuixes en amunt. "Una ona-

da de desig puja de les parelles, una onada que no solament endevinava, ans diria que veia i tot, com un flàmula ardent". Així descrivia l'erotòfila Anaïs Nin a *Delta de Venus* una escena possiblement com aquesta. El *jockey* ho diu amb menys floritures: "La cançó de Franco és la música de ball arrapat més popular que tenim."

Els clients admeten que s'hi divertien, agafant-se tan apassionadament durant el número de la sida –danser porno– en diuen, rient–. És la seva manera de protestar contra la sida.

Pregunta: ¿Amb l'amenaça de la sida només hi balleu, amb la noia que no és estable? Resposta: Grans rialles. Se'n xauten, d'aquesta immensa ingenuïtat dels europeus. "I jo què sé, què fa la meua amiga, quan és negra nit" –cria un vintener llarg i esprimatxat. "¡La cosa més segura seria besar les dones simplement amb els ulls!". Xerinoia interminable, sembrada de xiscles, i barreja, aparentment, tant de dolor com de petulància.

Amb Dieudonné P., enginyer format a França i Rússia, deixem Le Punch Coco. Aquesta discoteca té un generador de corrent que ronca darrere els *bastidors* i alimenta els llums somorts que il·luminen la façana de l'edifici. Però en tota la perifèria de la capital de la República Centrafricana, Bangui, situada a la vora del riu Oubangui, d'uns 300.000 habitants, aquesta discoteca és l'única illa que té electricitat, una illa voltada d'una fosca fumejant, sang-encesa, puntejada de centenars de petits focs de llenya.

De lluny, els punts de llum tremolosa semblen, d'entrada, focs de campament d'un exèrcit espectral. Però aviat t'adones que aquest exèrcit nocturn és format per dones que, ajupides i escamarlades darrere les flames, ofereixen carn rostida de pollastre i de mico, amb vi verd fosc de palma i cervesa calenta. Dones exhibint-se amb pintorescos turbants i la pan-

xa nua i que la claror del foc il·lumina dramàticament, com si fóssim en una arcaica gruta de Venus... ja dos-cents passos mal comptats de la discoteca! Som, acomboiats per l'expert d'en Dieudonné, a la zona alegre de Bangui, dita "Kilomètre Cinq".

En un parell de dotzenes de coberts esbalandrats, sense finestres, fets amb quatre posts i quatre claus, cosits d'anuncis de cervesa descolorits, és on es diverteixen els proletaris amb dones de la vida a ritme fogós de tambors o d'esgarips de transistor. Sense cap mena de por, aquí practiquen la versió dura del *danser porno* que els joves promesa de Le Punch Coco, més atemorits per la sida, executen amb més miraments. "La gent xinga en algun racó fosc o a fora, darrere una mata, i, per poc que puguin, sempre a peu dret" —ens explica Dieudonné—. Fer-ho a peu dret o ballant, amb la dona aixecada, és una prova especialment contundent de potència.

Dieudonné sap de sobres que juga a la ruleta russa de la sida quan va a desfogar-se en una barraca d'aquestes. Però l'home poderosament begut amb l'estri com el d'un cadell d'hipopòtam, es deleix de tant en tant per fer "sexe potiner, que és tan com dir inflammat". Entre les prostitutes i les seves col·legues passa per un *kaswera* de respecte —home a qui agrada de consumir la unió carnal diverses vegades seguides.

Però l'enginyer té fills, una caseta preciosa i una muller que viu esborronada per la sida i tem, horroritzada, la pròxima volta que, en tornar a casa després d'un *danser porno* dur, l'home li exigirà autoritàriament satisfacció.

"Té seny i té cor —diu el cap de Dieudonné, un iraquí puritanot—. Ja ho veu prou, en Dieudonné, que és un crim els excessos que ell i companyia es traginen en aquells bordells de misèria, i l'ansia que fa passar a la seva dona; el que passa és que l'home arronsa les espatlles i sentència: 'Ngolo és el nostre Déu'". Ngolo significa en bantu potència i poder, la força i la grandesa del principi fàl·lic, que ara facilita al virus de la sida (HIV) la seva difusió letal.

Amb tot, Bangui, amb el seu "Kilomètre Cinq" a la vora de l'Oubangui, és encara terra verge, comparada amb l'Àfrica Oriental, o amb les ciutats superpoblades, amb cinturons de barraques en expansió, com ara Nairobi, capital de Kenya, on només a les barraques de Mathare Valley hi ha més de 20.000 prostitutes.

O Kinshasa, que ja tenia fama a l'època colonial, quan es deia Léopoldville, de ser la capital de la prostitució de l'Àfrica negra. Patrice Lumumba, primer cap d'estat postcolonial del Congo, assassinat al 1961, tan assíduament freqüentava els cataus de l'Avenue Victoire, quan ja era un polític prometedor, que, segons l'escriptor negre Aimé Césaire, el seu correccionari Mokutu no pogué estar-se de dir: "Ens presentaran a l'opinió pública

"La gent xinga en algun racó fosc o a fora, darrere una mata".

mundial com una trepa de micos calents".

Avui els millors locals de nit ofereixen espectacles com el d'unnes piscines il·luminades en què parelles negres copulen nadant sincronitzades. Encara que els clients blancs de Sud-àfrica i Europa no en vulguin saber res, les cambres se'ls miraran amb un posat força seductor i en servir-los la beguda els proposaran a cau d'orella ofertes de fel·lació. Però a fora, a les avingudes, avui com ahir, la prostitució de carrer és un cafarnaüm.

O bé Abidjan (Costa d'Ivori), on Euro-

L'amenaça de la sida no és comparable enlloc amb la situació de l'Àfrica negra.

pa i Àfrica topen visiblement de la manera més brutal: En una elevació la City dels gratacels, la freda torre Mammon. Als seus peus una interminable *bidonville* (una de les moltes d'Abidjan), un campament de barraques de llauna, un dipòsit humà per a famílies desarrelades on s'encabeixen més de 100.000 fills de Déu negres. I només una cosa omple d'admiració l'espectador: que, en aquests

gulags i reduïdes de la misèria, hi pugui viure ningú sense que hagi estat infectat de còlera, malària, sífilis o sida.

De fet, els índexs de sida i malalties venèries clàssiques de les grans ciutats i de les àrees més densament poblades de l'Àfrica negra s'eleven sense parar. Fa un parell de mesos l'Organització Mundial de la Salut (OMS) es va veure obligada, davant les últimes dades, a *empitjorar* de forma alarmant les seves previsions sobre l'expansió de la sida, i això que ja eren prou fosques. Ara l'OMS considera que a l'any 2000 hi haurà uns quaranta milions de portadors de sida i uns deu milions de malalts, un 90 per cent dels quals als països pobres.

També a l'Amèrica Llatina i a Sud-àsia (Índia i Tailàndia sobretot) es multiplicaran els virus de la sida per contacte heterosexual. Però l'evolució i l'amenaça de la sida no és comparable enlloc amb la situació de l'Àfrica negra.

Així tenim que a l'Índia, on hi ha molta més gent que viu en barraques que no a l'Àfrica, de moment només hi ha un infectat de sida per cada 2.500 homes entre 15 i 59 anys i una dona infectada per cada 3.500 de la mateixa edat. Només a la Sibèria, a Irlanda i als estats islàmics és menor el perill de contagi.

La mitjana de l'Europa occidental ja és pitjor: un home infectat de cada 200 entre 15 i 59 anys. En canvi, la relació de dones contaminades/no infectades és aproximadament d'una per cada 1.400 (la majoria de les contaminades són, ara com abans, drogaaddictes que han contractat el virus amb agulles infectades no per via genital).

Tot plegat no té punt de comparació amb el que succeeix en la immensa regió de l'Àfrica central que va del Sàhara a les repúbliques bèrs del sud, habitada per 450 milions de persones, de les quals gairebé la meitat (220 milions) tenen de 15 anys en avall. Doncs bé, fins i tot establint una mitjana reductora, en tots els països d'aquesta àrea tenim que per cada 40 persones mal comptades, entre 15 i 59 anys, n'hi ha una d'infectada —tant homes com dones.

Enlloc més no es dona res que s'aproximi a aquest índex no sols d'infecció *sinó també* de paritat entre sexes: per cada home contagiada, una dona (i mare) contagiada. Vet aquí la terrible singularitat de la tragèdia tropical. La negra força de Ngolo s'abat impertèrrita sobre la dona.

El pànic que causa a Europa i Amèrica la perspectiva que abans de quatre o cinc anys la sida podria desbordar els grups

**Nombre de contaminats amb index d'infecció al món
a principi de 1991 (dades de l'OMS)**

de risc (drogaaddictes i homosexuals) i escampar-se de forma incontrolada entre els milions d'heterosexuals, aquest malson ja és una realitat al Congo i al Zambèze, i sense cap *llançament* inicial dels homosexuals. Aquí l'epidèmia s'ha declarat per via heterosexual.

Un cert paral·lelisme amb els africans de culte fàl·lic presenten els decidits percaçadors de sexe homofílic que, als anys setanta, tant a Califòrnia com al Kurfürstendamm berlinès, es procuraven tot de *relacions fugaces* anònimes, amb canvis constants de parella, i celebraven orgies *priàpiques a les saunes saturades de vapor*. Aquesta gent es consideraven "les tropes de xoc de la revolució sexual" (en termes de John Rechy, ell mateix un *marginat sexual*).

Pel fet de practicar una promiscuïtat desfermada, enderiats únicament a posar a prova la seva potència fàl·lica, ja es van considerar plenament alliberats. Però el que van aconseguir amb la seva mania *multirelacional* els homofílics promiscus va ser d'infectar-se tan profundament com inconscientment amb el nou virus, del qual foren les primeres víctimes: joves d'aspecte brillant i sovint molt dotats

quedaven reduïts, en qüestió de mesos, a fantasmes ullerosos, imatge cadascun del seu propi Dorian Gray.

Ja no dubta ningú que l'epidèmia sídica dels homosexuals fou activada gràcies a la seva obsessió pel sexe: la promiscuïtat en fou el motor. I sembla que això hauria afectat igualment els heterosexuals de l'Àfrica negra, però amb conseqüències incomparablement més dràstiques. En lloc de ghettos d'homosexuals ben delimitats (com els de San Francisco o Nova York) on es concentrava l'epidèmia, la zona de perill africana abasta més de cinc mil quilòmetres, d'Abidjan a Mombasa; i en lloc de grups de risc determinats, identificables, només se n'hi dona (prostitutes de carrer o de bar a banda) un de sol: el de totes les persones sexualment actives... més les criatures a les entranyes de la mare.

Tant més insistentment es planteja la qüestió de la sexualitat negra, que no ha deixat mai més tranquil l'home blanc, des que aquest es trobà *per primera vegada* amb el salvatge. *Per enveja* i menyspreu en barreja *indestriable*, es formà dins el seu cervell la *figura primigènica de l'home natural*, figura que

continua encarnant per a l'europeu l'animal inquietant.

George Orwell ja definia aquestes idees (1945) com "una mitologia soterrada de la capacitat sexual dels negres". Cap blanc no n'estaria lliure, segons ell.

Al matí el fantasmagòric catau de Venus del "Kilòmetre Cinq" s'ha esvanit. Sobre les aigües quietes de l'Oubangui llisquen, talment gòndoles primitives, piragües dutes per silenciosos gondolers nus.

Bangui, ex-capital imperial de l'horrible Bokassa (un parell d'arcs de triomf raquítics fets de formigó encara en donen testimoni), malgrat la seva comunicació aèria directa amb París, no deixa de ser un punt perdut ran d'un territori immens, selva i sabana, gairebé dues vegades més gran que l'Alemanya unida. Capital a banda, en aquest territori de la República Centraficana, amb prou feines sí hi viuen dos milions i mig d'habitants.

La gent i els minúsculs poblats de llot rogenic es perden sense deixar traça en una mena de parc paisatge antediluvià dominat per arbres gegantins, dinosaures del regne vegetal, i per monstruosos blocs de granit, semblants a roques errà-

tiques, però grans com una catedral. Aquests conglomerats de roca primitiva s'eleven, roents de sol, per damunt el matollar o s'apilonen, més al nord, en cingles de més de mil metres d'altura.

Internar-se per aquestes regions selvàtiques des de Bangui és encara avui un viatge a una remota edat geològica, "com si els arbres enormes fossin encara els reis", com escrivia Joseph Conrad al principi del nostre segle: "Érem els caminants d'una terra prehistòrica, d'una terra que ofería el rostre d'un planeta desconegut".

Com si no hi hagués cap europeu en aquest planeta, travessen aquestes altures de la República Centrafricana poderoses ramades d'elefants i búfals, que no han fitat mai encara l'ull de la càmera de cap turista. Deixats plenament a l'ou, hipòpòtams i cocodrils van fent la seva a les vores de sorra ocre del curs superior de l'Oubangui, tan ben avinguts com si el creador els hi hagués acabats de posar.

Fins avui, enlloc de l'Àfrica no s'ha preservat tan *protegida* com a la República Centrafricana la substància natural: *protegida* de superpoblació, de polítiques de desenvolupament europees, de depredació de primeres matèries forestals i minerals. I tanmateix a Bangui la gent també es mor de la malaltia que converteix l'acte amorós en un perill de mort.

"Figures negres es tenien arrupides, assegudes o ajagudes, entre els arbres... mig esborrades en aquella claror somorta, en totes les posicions del sofriment, l'abandó, la desesperança..."

"Es morien a poc a poc: era claríssim... Ja no tenien res de terrè, ara; no eren sinó negres ombres de la malaltia... Els ulls enfonsats em guaitaven, enormes i buits."

En la seva narració congolese, *Heart of darkness* (1902), el gran Joseph Conrad parla de negres reduïts a treballs forçats, que els colonitzadors blancs (belgues) explotaven fins a xuclar-los la sang. En l'indret on es "refeien", a la vora del riu Congo, es morien totalment extenuats: "Els podia veure les costelles, una per una; les articulacions de les extremitats eren com un nus de soga".

Des de llavors aquesta escena s'ha convertit en una visió profètica i arquetípica de l'Àfrica negra: homes desfets es moren a munions per esgotament, a còpia d'explotació, de fam, d'epidèmies; es moren d'aquella mort que amb els colonitzadors blancs es va apoderar del tròpic.

La descripció de Conrad ens comunica

igualmente amb força veracitat l'essència d'allò que s'esdevé, sota el signe de la sida, als hospitals que van de la Costa d'Ivori a Zanzíbar i d'Uganda a Zimbabue. Les mateixes paraules i comparances de Conrad s'apliquen amb fantasmagòrica exactitud als malalts de sida acollits a l'hospital general de Bangui, no gaire lluny del riu, sota l'ombra amistosa d'uns arbres altíssims.

Més d'una setantena de pacients amb símptomes aguts (no n'hi admeten d'altres), més homes que no dones, de la vintena a la ratlla de la cinquantena, estan sota la custòdia de l'hospital. Déu n'hi do per a una ciutat com Bangui, amb un índex d'infecció (deu per cent escàs) encara prou suportable dins l'Àfrica Oriental, i on més de 800 sidosos enregistrats circulen pel carrer o fan llit a casa, si es troben massa malament. Tant com poden miren de sostrair-se a l'horror de l'hospital que allotja les víctimes de la sida en un edifici adjunt de dos pisos i amb pocs espais amples.

Tot i l'esforç de neteja d'infermeres i sanitaris sobrecarregats, puja de cada racó de l'edifici una espessa pudor de claveguera. I és que els malalts pateixen, en definitiva, de les malalties tropicals que un sistema immunitari desballestat ja no pot deturar: pneumònies, malària i, en primer lloc, diarrees que deshidraten el cos i el desorganitzen (qui sap si l'home només "ha estat creat per a ser joguina dels microbis" recelava Mark Twain). Si els diarreics estan massa debilitats per a aixecar-se a satisfer unes necessitats constants, es disposa els llits amb un trau al mig, sota del qual hi ha un cubell de plàstic.

La pena és que els metges no tenen a mà medicaments per controlar, durant un temps, les diarrees, pneumònies i febrades dels seus pacients. "Durant la guerra encara hi havia morfina per als soldats negres de l'exèrcit francès malferits, per mitigar-los el dolor -diu, profundament amargat, un jove metge africà de l'hospital-. Però aquí, res de morfina; com a molt una aspirina de tant en tant per a les crisis de dolor més fortes. ¡Una aspirina!"

Els malalts només reben medicines quan els familiars les paguen i les porten de la farmàcia (el mateix passa a l'Àfrica Oriental anglòfona; en general els medicaments occidentals són importats). "Si els familiars tenen unes miques de diners -diu el metge, que vol restar en l'anonimat-, paguen la majoria de vegades sense queixes ni retrets morals al malalt allò

que els rezeptem. Fins i tot quan ja no hi ha res a fer amb el malalt, o la malalta, com tothom pot veure..."

El metge branda el cap. Troba que aquesta ajuda fins a l'últim cèntim és, fet i fet, pura insensatesa, perquè "el nostre poble no fa sinó empobrir-se més i més". Però també se sent impressionat, per no dir orgullós, que la vella solidaritat de famílies i clans encara no s'hagi esmicolat entre la seva gent.

Ara, precisament perquè és tan terrible la idea del que significaria la sida per a la víctima i la seva família, la gent l'ofega (i no solament a Bangui) amb aquella capacitat d'autoengany i de defugir la realitat tan il·limitada que tenim els homes. Amb prou feines sí hi ha ningú que es deixi fer l'anàlisi per esbrinar si és portador del virus de la sida; només les dones gestants hi són obligades.

"Quan la sang ens bull, no ens afanyem precisament a posar-nos el resultat de l'anàlisi sota el nas". Aquesta és una de les frivolitats que circulen entre els estudiants, explica Pierrette Domoloma, llevadora i assistenta del centre ginopediàtric de Bangui. Massa homes, segons la llevadora, fan servir el *cinisme* de tapadora, fins que ben aviat es troben infectats, quan la immunodeficiència es declara obertament.

De la possibilitat d'encomanar a la muller la infecció durant el període de latència, abans que el mal no es manifesti, "els homes no en volen saber res. No deixen penetrar a la consciència aquesta terrible eventualitat", es lamenta Pierrette, que no enfosqueix la seva cara radiant ni quan ha de dir aquestes coses tan serioses com tristes. Però també es fa càrrec de la por devoradora dels homes. Saber que estan infectats els podria *paralitzar sexualment*. No solament no foren capaços de dormir, protegits, amb una dona; segurament que no foren capaços de dormir-hi mai més, ni protegits ni no protegits.

Només les futures mares i les prostitutes declarades no poden defugir tant de temps la veritat. En la majoria de països de l'Àfrica negra són elles les úniques persones que s'han de sotmetre al control HIV (virus de la sida).

La proporció de gestants infectades és a Bangui l'única base concreta per a establir l'índex d'infecció entre la població normal, índex que s'equipara pràcticament al percentatge de gestants afectades. A la capital de la República Centrafricana un deu per cent de les gestants i els seus marits topen amb la notícia que

l'arrel de la seva vida i les seves esperances són marcades per la seropositivitat.

"Com expliques a una futura mare seropositiva que el seu fill també pot estar contaminat? -demana Pierrette Domoloma, que ho ha d'explicar sovint-. ¿Com expliques a uns pares seropositius, que encara es troben bé, que el fill es morirà abans que no pas ells, perquè la immunodeficiència sovint s'aguditza en pocs mesos entre els més petits i els més febles?"

Cosa rara en una qüestió tan conflictiva com la sida, entre facultatius i epidemiòlegs impera una unanimitat mèdica sorprenent sobre aquesta plaga a l'Àfrica. Segons aquest consens el virus només pot difondre's amb tanta virulència perquè hi ha uns *introdactors* microbians que li preparen el camí cap a les vies sanguínies; aquests *introdactors* ni tan solament són perillosos per a la vida, però obren les membranes dels genitals femenins i masculins i les fan permeables a la invasió dels agents de la sida.

Aquests *introdactors*, també coneguts a Europa, es diuen gonococs, espiroquetes o *Haemophilus ducreyi*. Goethe en deia "metzina del jardí del plaer". Són els causants de les malalties "venèries" i duen noms tan poc atractius com purgacions, sífilis, xancres... avui englobats en una freda sigla: MTS (malalties de transmissió sexual).

"El que afirmo és que si a l'Àfrica tinguéssim unes condicions sanitàries i profilàctiques com les de l'Europa Occidental; si la nostra gent anés tan ben alimentada com a Europa i pogués viure tan higiènicament com *no* és possible de viure-hi en una barraca amb la comuna oberta i una aigua severament contaminada; i, sobretot, si les malalties sexuals ordinàries es poguessin combatre i controlar intensesament amb antibiòtics i poguéssim guarir les noies de carrer, infectades de MTS, com a Europa, us juro que a l'Àfrica no hi hauria cap plaga heterosexual.

És amb una suau insistència que defensa aquesta tesi el Dr. Elie Chouaib, mentre en un racó de la porxada un ximpazé es frega els ulls adormit. Chouaib, de 45 anys, regeix des d'en fa quasi dotze la clínica privada de Bangui a què acudeixen membres del govern i diplomàtics. D'ascendència libanesa, va néixer i créixer a Dakar (Senegal). Fa vint anys que practica la medicina. ¿Qui millor per a establir les diferències mèdiques entre africans i europeus, per fora i per dins?

"Avui sí, demà també, una bona dutxa i una bona rentada, per dins i per fora, totes les vitamines necessàries, la membra-

na genital intacta i llisa, sense clivelles ni inflamacions: aquesta és la condició de l'hipogastri d'una europea polida -diu Elie Chouaib-. Aquesta dona no arregarà fàcilment el virus de la sida, ni que es fiqui al llit amb un infectat que no dugui protecció. Si la pell de la seva àrea genital és il·lesa, i per tant sense cap punt penetrable, l'esperma o la sang contaminats de sida no tenen manera d'entrar en el seu sistema sanguini".

A l'Àfrica, en canvi -i aquest és el punt cardinal que Elie Chouaib vol remarcar-, les MTS corrents i normals, no mortals, en general no són tractades i es deixen a la ventura.

"És com fa cent anys o dos-cents a Europa, quan no hi havia remeis per a les MTS: qui més qui menys gairebé tothom estava infectat, encara que un no fos gens promiscu. La muller més decent podia encomanar-se un xancre o una gonorrea del seu marit -diu Chouaib, que, en qüestió de malalties de transmissió sexual, sida compresa, no està per melodrames de pecats i punicions.

Avui ja fa temps que disposem de fàrmacs contra totes les malalties venèries ordinàries. Però poquíssima gent es pot permetre a l'Àfrica de tractar-se aquestes malalties amb els remeis adequats. És a dir, que la resta, dones i homes, ni pensen a recórrer al metge o al farmacèutic, tant més que els seus símptomes (les petitíssimes pústules i les finíssimes clivelles dèrmiques de la sífilis, per exemple) amb prou feines si es veuen, fins i tot en l'home. Diu Chouaib: "La gent confia que les infeccions venèries desapareixeran soles al cap d'unes setmanes. Molts ni practiquen tan solament la continència fins a estar bons. Ben al contrari, perquè la inflamació els estimula sexualment."

Un panorama spectral: aquesta massa de MTS sense tractar és, amb totes les seves excoriacions a la zona genital, la porta d'atac dels agents de la sida. Cada pústula sifilítica, cada lesió, per petita i recòndita que sigui, es converteix, en l'acte sexual, en una via de contagi d'una eficàcia temible.

Practicants de la medicina com Chouaib van tenir ben aviat la sospita que eren les malalties de transmissió sexual ordinàries el mitjà a través del qual la sida es difonia a l'Àfrica negra; que eren el vehicle a cavall del qual els virus de la sida s'introduïen en els altres cosos.

Mentrestant la investigació ha corroborat amb certesa aquesta sospita. Dades de Kenya, analitzades per un grup de científics

La transmissió als nens fa preveure una epidèmia llarga.

SIPA PRESS

canadencs, dirigits pel Dr Allan R. Ronald, han revelat, per exemple, que en una parella humana sense malalties venèries ordinàries el perill d'infecció de la sida és més de dues-cents vegades inferior al d'un home o una dona afectats per una lesió venèria, un xancre, per exemple.

"Mentre no disposem de fàrmacs o de vacunes contra aquesta plaga, només podem fer alguna cosa contra la sida, mèn-

"No tenim ni diners, ni personal, ni infraestructura per poder tractar gratuïtament les malalties de transmissió sexual"

dicament s'entén, si ataquem en massa les MTS ordinàries -diu Chouaib-. Aquesta fóra la clau del problema. Però no tenim ni diners, ni personal, ni infraestructura per a poder tractar gratuïtament les MTS". En el fons, doncs, també la sida és una malaltia dels pobres, igual que la subnutrició.

Però si els elevats índexs de sida de l'Àfrica negra resulten de la gran difusió

de les malalties venèries ordinàries, ¿com és que aquestes malalties hi són tan difoses? Per culpa de la pobresa només? ¿No hi deu tenir alguna cosa a veure també l'enorme demanda de prostitució de tot tipus per part dels no tan pobres?

Elie Chouaib es frega reflexivament els cabells enrinxolats bo i rient amb aquella seva rialleta introvertida que fa estovar les seves pacients. Cal tenir en compte també, ens diu, que avui hi ha més homes que no abans que "actuen, sexualment, com posseïts", adelerats "entre les dones dels poblats, d'on ells provenen, i les senyoretetes perfumades i europeïtzades de la ciutat".

Però el metge insisteix en el fet que les relacions sexuals i les seves metamorfosis no es poden considerar de forma aïllada, sinó com a "conseqüència d'un fet central". I aquest fet central seria "l'anihilació de la societat africana i la seva cultura. Sí, de la seva cultura. Una cultura que havia aguantat més que no hagi aguantat mai la nostra temible civilització victoriosa."

Les tribus i els pobles que viuen als grans llacs de l'Àfrica Oriental -llacs de Tanganyika i de Kivu, voltats d'altres muntanyes-, coneixien diversos mitjans que servien, segons ells, per intensificar l'erotisme; alguns de suaus (com els ous de llangardaix) i d'altres de més forts.

Els metges poden fer ben poca cosa amb els mitjans de què disposen.

SIPA PRESS

Ara, quan, amb finalitats màgiques, es tractava d'induir una parella al frenesí sexual, la substància més excitant era la sang de mico.

Amb una punxa finíssima de fusta inculaven gotes de sang de mona femella als llocs, a les cuixes i a l'esquena de la dona i sang de mona mascle en l'home. La força suggestiva de la inoculació bastava, la gran majoria de vegades, "per a provocar en tots dos una intensa activitat sexual" —escrivia Anicet Kashamura, etnòleg negre de 63 anys, originari del llac de Kivu (Zaire oriental), que havia participat personalment en aquests actes culturals.

Des de la seva pertinença a aquest món—cas únic en l'etnologia africana—Kashamura descriu la vida, el món i els ritus del seu poble encara no cristianitzat en un llibre que va ser publicat a París al 1973, abans que se sabés de la sida (*Famille, sexualité et culture des peuples des grands lacs africains*). Però, no és fins a les acaballes del 1990 que esclata de sobte, en els cercles científics especialitzats en immunologia i en investigació epidemiològica, una viva polèmica sobre aquesta obra; més exactament, sobre la sang de mona.

Efectivament, tot un Abraham Karpas, hematòleg del departament d'hematologia de la Universitat de Cambridge, publicava a la revista *Nature* que la inoculació

de sang de què parla Kashamura és un argument infal·lible en favor de la tesi segons la qual la sida hauria començat a l'Àfrica. Amb "pràctiques semblants" els africans, mancats de tot coneixement, haurien transferit els virus d'immunodeficiència latents en el mico a l'home. I per aquesta raó "podrien ser responsables de les infeccions simiovíriques, i en conseqüència de la sida, en els homes."

Especialistes en genètica no trigaren a

"Un sexe diligent estimulava la fertilitat de la natura tota"

replicar, des de *Nature* mateix, que les assercions de Karpas eren insostenibles: la transmissió a l'home de virus de simi (de qualsevol tipus, inclosos els antropoides) és impossible, segons els últims coneixements en la matèria. Altres investigadors lamenten que sentiments racistes mal dissimulats tornin a aflorar en el discurs científic. Gent com Karpas no en tindrien prou de retraure a la sexualitat

africana la difusió de l'epidèmia; encara voldrien, com si fos una mena de pecat original, donar-li la culpa de l'origen de la sida.

L'única cosa segura és que el frenesí eròtic fou introduït en el món dels avantpassats negres, que desconeixien la noció de pecat, amb la sang de simi. Per ells, plantes, animals, simis i homes eren criatures d'una mateixa força vital, divina i omnipresent, panteista; una força que trobava en la pulsio procreativa la seva expressió més poderosa i que es manifestava als homes en el frenesí, el trànsit i l'èxtasi (igual que en el culte dionisiac dels grecs antics).

La sexualitat, amb les seves vibracions, lliga tots els éssers vivents en un intercanvi màgic. Qui es deixava inocular sang de mona creia que la força copulativa d'aquest animal s'apoderava d'ell. Però l'home i la dona de l'exemple de Kashamura no es limitaven a copular a la simiesca; també duïen a terme una acció sacral. En efecte, segons la fe dels animistes negres un sexe diligent estimulava la fertilitat de la natura tota (igual que en el culte dionisiac).

Fins i tot l'aigua i la terra havia d'irradiar activament l'acció benèfica de la líbido humana, com diu Kashamura pouant de la saviesa dels seus pares: "Ryangombe (un déu de la fertilitat dionisiaco-fàl·lic) envià son germà Binego al llac de Kivu; aquest celebrà la copulació dins l'aigua per afavorir la multiplicació dels peixos, i la copulació al camp per propiciar la creixença de les plantes..."

A més a més, la copulació servia al deure sacratíssim de la procreació dels fills, vinculat amb la bella i respectuosa idea que, amb el futur infant, l'ànima d'un avantpassat tornaria visiblement del món dels esperits a la vida. Els infants no pertanyien als pares, ni aquests a si mateixos. Era en el clan, assentat al matollar o arran del llac, que tot quedava i d'ell que tot depenia. Amb quasi dos-cents individus, homes, dones i nens, lligats per vincles de parentiu, el clan era l'estructura social fonamental, la forma de vida bàsica.

El clan es preocupava dels seus, des dels bolquers fins a la mortalla. Encarnava durada i seguretat, a diferència del matrimoni i la unió sexual que llavors, per causa dels avatars de la vida, no solia durar gaire. La mare física d'Anicet Kashamura va viure, durant els catorze anys més florits de la seva vida, amb set homes consecutius i va tenir sis fills de

quatre pares diferents. El pare de l'etnòleg havia tingut, segons que el fill recordava, "un dotzena de dones, sense ser polígam". Com que li agradaven les festes, només amb la seva tercera dona, s'hi casà cinc vegades.

També es mantenia la proximitat en l'àmbit dels clans veïns. Vells festejadors i les seves amors d'altre temps solien retrobar-se "al favor de les fosques, embriacs de cervesa de banana, durant les saturnàlies celebrades en honor de Ryangombe", explica Kashamura. Al llac de Kivu encara és costum que una dona, abans del casament d'un fill seu, dormi amb el pare d'aquest, per temps que faci que se n'hagi separat. El fet que tot vagi bé és una garantia que els nòvios tindran una descendència sana i ben feta.

El sòlid embolcall protector del clan aglutinava la seva gent, malgrat les seves efervescències. És perquè "la idea de propietat i la gelosia eren malvistes", que als grans llacs es van poder desenvolupar—segons Kashamura—unes formes de vida i d'amor tan liberals. En aquells vells temps a la regió de Kivu no hi havia sífilis. Ni prostitució—mal fos perquè no hi havia diner; aquest diner que, diu avui la gent de Kenya, és "un cuc metàl·lic que destrueix famílies i clans".

De primer arribaren les excavadores que devoren la terra i giravolten, grinjolant i roncant, enmig del fang, passades les últimes cabanes del poblat. El comerç i el progrés es posaven en moviment. En acabat, les erugues cruixidores que ronquen i fumegen aplanaren les ferides roges, acabades de fer, que havien obert, en milles i milles de matollar: la carretera.

Va arribar la gasolinera i, seguidament, una botiga d'autoservei. Al davant, on abans hi havia el poblat, s'aixecà un motel sense emblanquinar, amb un restaurant ràpid i un bar. Darrere, a tocar un bananar abandonat, hi havia dues barraques d'obra convertides en "tallers" de treballadores del sexe mal pagades.

Davant el bar dropolejaven uns homes que s'empassaven el líquid d'unes cucurulles de plàstic, que s'anunciava com una "Potency Drink". Esperaven les belleses negres més ben pagades que treballaven al motel i que mai més no es donarien en honor dels vells déus de la natura...

Durant les vint-i-quatre hores roden camions i autobusos per la nova "ciutat

camionera". Si es planifiqués, la carretera de llarga distància que ressegueixen ajudaria a fer realitat la visió de la unitat dels pobles africans. Sense aquesta visió només serveix per a obrir tots els racons del continent a la influència del capital internacional.

Ngugi Wa Thiongo, escriptor de Kenya, evoca una de les carreteres que des de la costa africana avancen cap a l'interior del continent i que arriben a xuclar

"La idea de propietat i la gelosia eren mal vistes"

fins i tot les regions més apartades. Ngugi és un cronista crític dels trasbalsos a què contribueixen aquestes carreteres i els transport pesant que les ressegueix; trasbalsos que l'inexorable *capitalisme* revolucionari ha posat en marxa. Al seu costat el colonialisme anterior al 1960 era un idil·li patriarcal de somni.

"Migració", vet ací la terrible paraula. Perquè la gent no s'està on solia. Solien estar a l'interior, lluny de la costa, a la terra dels pares, als poblats originaris, on menaven una economia de subsistència autosuficient. Allí no hi havia res a

"Els camioners i les noies de les ciutats-etapes són els principals difusors de la sida a les àrees rurals"

guanyar i la terra no es prestava a fer-hi plantacions de gran envergadura. Per això han tret els homes (més rarament les dones) dels poblats i els han duts a més de cent quilòmetres lluny per treballar a sou en les plantacions costaneres. (A l'Àfrica Occidental: del nord al sud de Nigèria, del nord al sud de Ghana, del nord al sud de la Costa d'Ivori).

Aquests homes, arraconats en unes ba-

rraques i esqueixats del que era la seva vida, només tornen al poblat patern una vegada o dues al mes, amb sort... ¿Davant d'això, té res d'estrany que proliferi la prostitució? ¿Té res d'estrany que aquests homes acabin portant un brot de sífilis a casa seva i, més endavant, la sida—per més condoms que facin servir?

Són centenars de milers (ningú no gosa donar-ne una xifra segura, tanmateix) els proletaris *migrants* que uns autobusos que escarrinxen i van de tort transporten de cap a cap de l'Àfrica negra. "Per més que ens ho proposéssim, no trobaríem mètode més efectiu per a la difusió d'aquesta plaga que una migració i un desarrrelament de tal magnitud"—diu, sarcàstic, l'epidemiòleg francès Alain Georges de l'Institut Pasteur de Bangui.

Uganda, per exemple, ex-colònia britànica, "verda perla de l'equador", durant un decenni anterior va haver d'aguantar guerra, fam i violència mercenària: tot plegat, res que sigui precisament un obstacle per a la difusió de l'epidèmia. Doncs bé, els altíssims índexs d'infecció sidosada d'Uganda, Ruanda i Burundi, al nord, com de les regions que es troben al sud fins a Zàmbia i Malawi, arran del llac Niassa, els especialistes en epidèmies tropicals els reduceixen a una sola causa principal: els immensos corrents de migració obrera que passen i despassen entre el nord i el "Cinturó de Coure" de l'enorme conca minera de Zàmbia i del Zaire meridional. Més de cent mil joves s'esderneguen en aquestes mines devoradores d'homes.

Fragment de l'informe francès: "A Lukaya, ciutat camionera ugandesa, etapa de la ruta internacional que va de Kenya al sud passant per Burundi, més del 25 per cent de la població (sexualment activa), i un 33 per cent dels camioners (que hi viuen), és seropositiva. Els camioners de llarga distància i les noies de les ciutats-etapa són els principals difusors de la sida a les àrees rurals. Quan tornen al poblat, infecten la muller o el marit i els seus eventuals acompanyants."

Saludeu Luc Elongya, aquell gànguil d'allà dalt, un jovenot amb bermudes i una camisa Benetton de color gris, trets d'alguna col·lecció de roba europea i que, de sobte, us cau simpàtic. Beveu amb ell una cervesa Polar o dues (eslògan: "El fred dels pols sota un sol tropical") en aquella xafogor aigualosa. Estigueu-vos amb ell a la barra d'una taverna que sembla una cantina d'estació francesa esbalandrada, però que es troba

a Brazzaville, a la vora del riu Congo, que aquí fa una amplada de cinc o sis quilòmetres fins al Stanley Pool, que es-purneja tot groc.

Pareu orella al que Luc Elongya us explica. És un camioner solter de 28 anys, un d'aquests nous africans flotants, que "només pertanyen a la carretera" com ell diu. Us explica tot el món que volta i quines són les *camionvilles* on els camioners s'ho passen bomba. Divertit pel record, descriu la seva parada preferida a la carretera de Libreville (Gabon): "Les mosses et surten a rebre amb les faldilles ben arromangades del davant."

Quasi cinc anys fa que llepa carretera, diu en Luc; i us comunica, en un to més baix, com si parlés del rendiment d'un camió: "En tot aquest temps he fet l'amor amb uns quants centenars de dones diferents."

Ara riu perquè veu la cara que feu. "Més dones –continua a tall d'il·lustració– que no quilòmetres té la carretera de Brazza a Pointe-Noire". Fins a Pointe-Noire hi ha 550 quilòmetres. "I això sense comptar les meves amigues més o menys permanents".

Però l'autèntica *fiblada* negra de Luc Elongya no arriba fins que, aixecant la copa de *Polar*, us comunica, tot orgullós: "Doncs bé, mai no he enganxat la sida" –com si la sida no fos res més que unes purgacions o un simple xancre. Que és el que ell es creu, perquè s'ho vol creure. Altrament, no podria funcionar com a rodamón sexual divertit i popular–.

Com a interlocutors us sorprèn aquesta actitud que va més enllà de la intel·ligència i de la contenció que l'angoixa desvetlla. De la força d'aquesta actitud deduireu la força del desig que hi ha al darrere, el poder del rei Ngolo. Si encara no n'estàveu convençuts, ara sí que haureu d'admetre que l'obsessió sexual africana és realment d'una altra fusta de la nostra envernissada sexualitat de blancs europeus.

No és simple mitologia; és un fet tan evident que el silenci prudent ja resulta obsolet i superflu del tot. Els mateixos africans comencen a atacar críticament les seves pròpies dèries, burlescament i seriosament. En l'admirable paròdia fílmica *Bal Poussière*, de Costa d'Ivori, els joves s'enfonsen abans del ball una barra de pa als pantalons per fer-se una *banya* imponent. Les noies del poblat on té lloc l'acció es rebel·len contra els matrimonis per compra –i contra l'estretor dels seus pares, igual que la jovenalla

La gran ignorància de la població pobre ajuda a estendre la plaga

SIPA PRESS

blanca occidental dels anys seixanta.

De la mateixa manera que llavors els fills es perdien per Londres o el Berlín occidental, les noies negres procuren, desficioses, d'escapar-se cap a la populosa Abidjan per divertir-s'hi sense ser vigilades. Però aquest impuls de deixar el poblat ("el poblat que té mil ulls" com diria el camioner Luc) topa desgraciadament, a les ciutats africanes, amb els perills creixents del contagi. A *Bal Pousière* encara ens fa riure el metge quan es lamenta: "Sempre que una de les nostres senyoretes torna d'Abidjan, em porta unes purgacions".

Però mentre no hi hagi ni remeis ni vacunes contra la sida, mentre les malalties venèries ordinàries, a través de les quals es difon la sida, no es puguin combatre a gran escala per manca de diners (com poden fer, amb èxit, a Sud-àfrica), només funcionaria una transformació rigorosa dels hàbits sexuals, una miraculosa conversió agustiniana a la continència; una conversió que hauria d'afectar, de cop, no pas un sol home, sinó 230 milions d'africans negres sexualment actius.

Allò que els missioners no han aconseguit, allí on cristianisme i islamisme han fracassat, hauria de reeixir la sida: la por de la infecció hauria de frenar la sexualitat negra, l'hauria de domesticar i canalitzar per poder controlar aquesta plaga.

Però ¿com posar-s'hi en un continent en eferlescència, on l'ordre i totes les normes s'enfonsen alhora, on milions de dones i homes es veuen atrapats en el remolí d'una lluita per la supervivència sense precedents? ¿Com s'aplegaran les dones (segons el desig de les poques feministes africanes) en un exèrcit de Lisístrates "per oposar-se a l'explotació sexual del gènere femení i evitar el perill que corre" (segons que proclama la professora universitària ugandesa, Maxine Ankrah).

Desgraciadament, la immensa majoria dels homes no estan disposats a fer el sacrifici d'un plaer que podria alleujar aquesta sida demoníaca. Ben al contrari: "Amb la dissolució de la nostra vella societat, sembla que la sexualitat sigui, per als individus, com més va més, una qüestió d'importància desesperada" —diu Ngugi Wa Thiongo, cronista kenyà d'aquest daltabaix. "Aquesta percaça neuròtica de l'èxit sexual és expressió de la nostra nova inquietud sense arrels. El sexe esdevé el fetix i residu de la nostra originalitat perduda".

També per als blancs, els *wazungu*, com en diuen a l'Àfrica Oriental. Perquè els blancs només van fer una sola concessió als negres, llavors que es van conèixer, un únic compliment, en aparença honorífic i tanmateix diabòlic, perquè estan convençuts que "els homes

de color tenen una vida sexual superior a la nostra" (Orwell).

Aquest compliment, però, converteix l'africà en presoner de la seva sexualitat superior. Converteix el sexe en el seu tret definitiu, talment com passa amb les dones d'una gran força eròtica, que es veuen reduïdes a ser *pit i cuixa*. És per això que els homes de l'Àfrica negra es deixen seduir per un deliri masclista que el judici dels blancs, envejosos de Ngolo, no fa sinó corroborar categòricament.

De totes maneres es comprèn que a Bangui hi hagi tants homes que, malgrat la sida, sospirin per aquest ninot d'un rei Ngolo superpotent —ens diu Elie Chouaib, el director de la clínica, a la terrassa nocturna de l'hotel, a la vora de l'Oubangui, on les granotes rauquen com milers de matraques embogides—. Així i tot, els troneres adinerats d'aquesta ciutat empaiten criatures cada vegada més joves: escolars de disset, setze, quinze anys, i no perquè es deleixin per donzelles ni Lolites. "En sé dos, d'aquest senyors, que més s'estimarien unes trenteneres ben grassonetes —ens explica el metge—; el que passa és que, com més joves i ben ateses les noies, més seguretat té l'home que encara no han estat infectades".

Spiegel
traducció: J. C.